

פרקי ההתקרבות של תשובת הדור

(תשובה לשגיא)

לשגיא,

קראתי את דבריך בעיון ובתשומת לב, אהבתי וכאבתי אותם. אמנם מבחינתי יש עיוות גדול ביומרה לענות באופן אישי, כיוון שאיני מכיר אותך ואיני מתיימר חלילה להסיק ממכתבך מי אתה, ומהי אותה נפש מורכבת אשר ממנה עלו שאלות אלו בכאב גדול. לפיכך אני פונה אליך, שגיא, לא כאיש פרטי עם האישיות הפרטית שלו אלא כמייצג של קבוצה, כפי שכתבת בעצמך בלשון רבים: "אנחנו בני נוער צעירים..." העסוקים באותם דברים שאותם כתבת. בגילוי יח של 'צהר' נכתבו מאמרים ע"י רבנים אשר ניסו לתת תשובה ברורה לשאלת הרלוונטיות של מאמר 'הדור' לדורנו. במהלך הקיץ כתבתי דברי ניתוח למאמרים אלו והוספתי את דעתי. אני מעוניין לשתף אותך בחלק מהדברים שאותם כתבתי. אני מקווה כי יגיעו לאוזן קשובה. אני מבקש ללכת בעקבותיו של הרב ברונר אשר בוחן את "החינוך בישיבות לאור מאמר הדור". מאמר זה משליך ממאמר 'הדור' לציבור מסוים. מדובר בציבור הציוני דתי, ובתוכו מתמקד הרב ברונר בבנים בתקופת למידתם בישיבות. מהלך זה מעורר עניין משתי סיבות. א. מיקוד המאמר בציבור מסוים אשר מהווה חלק מהכול; בניגוד לרב שחר רחמני שהוכיח שמאמר 'הדור' מתייחס לכלל - "לכל הדור הצעיר היהודי בעולם". ב. הפניית רעיונות העולים ממאמר 'הדור' דווקא אל ציבור שומר תורה ואף עוסק בלימודה. לדעתו, מאמר 'הדור' רלוונטי בכך שניתן להשליך ממנו על כל זמן ועל כל קבוצה, במידה וישנם מספר מאפיינים זהים בין התקופות ובין דורו של הרב לבין הקבוצה המדוברת. ברצוני להתייחס לאבן יסוד הקודמת לשאלת "החינוך בישיבות", והיא, שאלת החינוך לאמונה בדורנו בציבור הציוני-דתי (שכמובן מגוון הוא ושטחי יהיה להתייחס אליו באופן כוללני) לאור מאמר 'הדור', ואכן דור הר"מים והמורים הפנים את המסרים של מאמר הדור והוא קשוב לנוער. לפיכך הוא מוצא את עצמו מתוסכל כאשר מטיחים בו את נתוני הנשירה מאורח חיים של תורה ומצוות (וכן את הזלזול בלימוד הגמרא).

א. מיקוד הבעיה

בדבריי אני מבקש לחלק בין שתי קבוצות: הקבוצה הראשונה כוללת בני נוער אשר פרישתם אינה מתוך התרסה ומרידה אלא מתוך מחשבה והרגשה שאורח חיים שאינו דתי מתאים להם יותר. זוהי קבוצה שאופייה אינו ביקורתי. לעומת זאת, הקבוצה השנייה פורשת מתוך עמדה ביקורתית, מתוך אי מציאת חיבור והתקשרות למסגרת התורנית-יהודית שבה הם נמצאים. הרב זצ"ל הטיב לתאר את תחושותיה של הקבוצה השנייה, קבוצת הביקורת. הם דומים שמצאו רק צדדים כהים של רגש בלא דעת, של פחדנות בלא אומץ לב וגבורת החיים ויחס לבנם בקרבם ומתוך שלא מצאו דרך סלולה איך להאיר באור הדעת על הרגש המשומר מימים היותר עתיקים... על כן פנה לו אל הזלזול והשלילה. מעבר לתיאור זה, ישנם גורמים פסיכולוגיים וסביבתיים אשר משפיעים על הנוער לגווניו

להשתייך לקבוצת הביקורת.

לפיכך ראוי כי עיקר העבודה החינוכית הנעשית מול הקבוצה הביקורתית צריכה להתמקד בהפחתת **הזלזול והשלילה** אשר חבריה צוברים בתוכם. הרב קוק שרטט את "פרקי ההתקרבות של תשובת הדור", כאשר הדבר הראשון הוא "**כבוד הדת**" וממשיך וכותב:

אין שום אדם מישראל שיכול לسلק את עצמו מכל מה שנוגע לכבודה של דת ישראל... הלא בתור בן לאומה הוא חייב בכבודה. (אורות התשובה, מהדורת אור עציון עמי קנו)

כך שלפי דעת המיקוד החינוכי אצל ההורים בבית, אצל המורים במסגרות החינוך, אצל הרבנים בקהילות ואצל המדריכים בתנועת נוער, צריך שייעשה מתוך תשומת לב מרבית למניעת זלזול ושלילה של מסורת ישראל והגברת כבוד הדת, פעילות המתרחשת בייחוד בשנים האחרונות בדרכים שונות. תגבור לימודי תורה יכול להגביר את כבוד הדת, אך התחום הראשוני שיגביר את כבוד הדת יהיה על בסיס המשנה (אבות ד, א): "איזהו מכובד? המכבד את הבריות". זוהי משנת הדוגמא האישית, כפי שנהג הרב קוק במסעותיו אל החלוצים בארץ ישראל. אף כיום מסגרות שונות הדואגות להידברות ויוזמות התקשרות עם גוונים שונים בחברה - אם בתחום הפוליטי, אם בתחום המסורתי ('צהר'), אם בתחום מעמד האשה ואם בתחום עשיית חסד - יוצרות את כבוד הדת ולא רק תורמות לה. זאת, בכך שהן נותנות מקום לדעות שונות ואחרות, כאשר הן עצמן מְפְנֹות מקום לדעות מהעולם הדתי/רבני ועל ידי כך מכבדות אותן.

דוגמא נוספת הראויה לתשומת לב בתחום זה היא אמירות של רבנים ומנהיגים העוברים לתקשורת ההמונים בשפה הזרה למי שאינו רגיל בה, וממילא מציבות בעיקר את הנוער בוש ונכלם למשמע דיבורים ואמירות שהוא מתקשה להיות מזוהה עמן. מצב זה עלול להשליך על התנהלותו של הנוער עד כדי השלכת עול תורה ומצוות מתוך חוסר הזדהות עם הדמויות המובילות את הציבור.

ב. הפיתרון במאמר 'הדור'

אין ספק כי ההתעמקות במאמר 'הדור' נובעת מתוך הבנה כי מאמר זה מהווה אחת מאבני היסוד בכתבי הרב, לפחות בשני תחומים: (1) היחס הרצוי והאידיאלי כלפי דור הבנים אשר התנתק מדור האבות שומרי המסורת היהודית. (2) החיבור העתידי בין האבות לבנים. בתמצית, מן המאמר נראה כי שני תחומים אלו ייעשו על ידי

שנדבר עמו מכל נישא ונשגב, מכל נעלה ונהדר, בשפה היותר פשוטה ונמוכה, בדברים היותר מורגלים ומובנים לו, כדי שימצא גם בעמק התהום שהוא שוכב שמה את הזיו והנועם האדיר והעליון שהוא מבקש.

כאשר הרב מציע לדבר עם דור הבנים בשפה המתאימה והמובנת לו - שפה שאליה יוכל להתקשר טוב יותר מהמצב העכשווי - הוא מאמין בהודו והדרו של הדור. הוא מציע זאת לכל מי שאוחז בדעתו וגישתו לדור הבנים ולתקופת שיבת ציון על ידי החלוצים. הרב מאמין כי

כשיתרבו בנו עובדי הקודש **באמת**, מסקלי דרכים ומיישרי נתיבות, עד מהרה ייגלה וייראה לפנינו הודו והדרו של דור בנינו אלה.

בעקבות דברים אלו ראוי לעורר דיון בשאלה אם גישתו של הרב הצליחה, אם חזונו התממש וכיצד. דיון זה נעדר מדברי כותבי המאמרים בגיליון יח. נראה כי אף אם הפיתרון שהציע הרב לא הצליח כפי שציפה, אין הדבר גורע מדרך ניתוח הבעיה הכואבת באותו הדור במתח ובנתק שבין דור הבנים לדור האבות, ומן הכיוון העקרוני הרצוי לפיתרון.

לפיכך נראה כי הפיתרון העכשווי נמצא בדרך להגברת כבוד הדת ומניעת הזלזול והשלילה בעיקר כלפי רועי העדה; כל זאת - מתוך יישום דבריו של הרב ביחס לנתינת מקום לדור הביקורתי, וביחס להכרח להשתמש בשפה המובנת לו. הדבר תלוי באורח חייהם של מנהיגי העדה, ובעיקר באופן דיבורם ותוכן דבריהם.

* * *

עד כאן הדברים שכתבתי אז, ואני חש כי אתה שותף לפחות במידה מסוימת לדבריי. נראה לי כי אינך בא ממקום של זלזול ושלילה אלא ממקום של חיפוש וביטול. מכאן אשתדל להתייחס באופן ישיר למכתבך. חשוב לי שתראה באמירות שאותן אציב בפניך ניסיון לעורר למחשבה ולא חלילה התקפה וביקורת. לא נפתור כעת באופן פומבי את ההיגיון שיש באיסורי בשר בחלב או גילוח בתער, אבל כן אתייחס לרעיונות המרכזיים בדבריך.

ג. היגיון

לפני כשנה פנתה אלי שכנה בבקשה, שאפגש עם חברתה (הישראלית) שנולד לה בן שהוא כבר בן חודש, אך טרם נימול. בן זוגה (הישראלי) החליט שהוא אינו מעוניין למול את בנו. הסיבה העיקרית היתה - לדבריו - "אותי כמו להיות יהודי, ואני רוצה שבני יהיה שייך למשפחת העולם, וכשיהיה גדול יחליט אם הוא רוצה להיות יהודי דרך ברית המילה". האשה רצתה לדעת וללמוד את הנימוקים לברית המילה במסורת היהודית כדי שיקל עליה למול את בנה, לאחר שכן זוגה הבטיח ללכת עם החלטתה לעשות את הברית.

אמרתי מראש שאיני בא לשכנע. באתי לפגישה מצויד במקורות ובטעמים לדורותיהם, וכן במיטב המחקרים הרפואיים. בשורה התחתונה הזוג מל את הבן, אבל לא בזכותי ולא בזכות מגוון הנימוקים ההגיוניים שהבאתי להם. היו גורמים רגשיים שהובילו את החלטת האשה, ובוודאי לא את כולם ידעתי. אחד מהגורמים היה פטירתו של אביה זמן מה קודם לכן. רציתי להעביר לך דרך הסיפור דבר שאתה יודע היטב אך חשוב להזכירו: שבעל ההיגיון יודע ומבין שבחיים ובמצואות לא הכול היגיון! הדברים מורכבים יותר, ואתה עצמך דיברת על מורכבות. אף אם תינתן תשובה מחדש ל"שגיאי" כאל לוח חלק, עדיין יתכן שלשגיאי הדברים ייראו הגיוניים,

אך החבר שליידו ביחבורת שגיאי ישיג על הדברים והם לא יתקבלו אצלו כהגיוניים!

אם היית יודע שיש א-להים, אז ודאי גם היית יודע היטב באופן הגיוני מה אתה עושה; אבל אתה **מאמין** שיש א-להים לפיכך גם בספק ובתמוה תמצא מקום, כיון שכ**מאמין** נתת לא-להים מקום מעליך. כר"מ, אני חש לעתים מתוסכל מכך שאין התלמידים שואלים ומבררים עוד ועוד. אני שותף לקריאתך לכל העוסקים בחינוך להשתדל להציג אמירות המבארות את הדברים הבסיסיים במסורת היהודית ובעולם ההלכה. מתוך היכרותי עם חלק מסוים מציבור המחנכים, אני רואה כי הם מעודדים את התלמידים לשאול ולברר כל תחום. אני מוצא את העוסקים בחינוך טרודים בשאלה כיצד להאהיב תורה על תלמידיהם, כיצד להנחיל להם את עולם ההלכה, הרבה יותר מאשר להספיק עוד דף גמרא או פלפול בדברי ראשונים או אחרונים! כואב לי לקרוא ש"דחפו" לך גמרא! שאיפתי היא שכל תלמיד ידחוף את עצמו ואת חבריו ללמוד גמרא.

אמרת הסיום שלי לתלמידיי בעת פרידה מהלימודים היא משהו מעין הדבר הבא: תרשו לי לומר לכם "אלי". אל תתחברו/אל תזדהו רק עם **אנשי** התורה שלימדו אתכם בלבד. חפשו היכן אתם

מזדהים עם התורה שלמדתם, ולזה התחברו! אל תתפתו להשיל מעליכם עול תורה ומצוות בגלל אנשי תורה כאלה ואחרים. התורה מספיק רחבה ועצומה, ויש לכם מקום בה, אף ללא התיווך של דמויות אלו. ואם עדיין הזדהות חסרה לך, יש די והותר אישים בתוך עולם התורה שאפשר עמם להזדהות.

ד. אל תאמר לכשאפנה אשנה

מילים מקטינות את תרומתן הגדולה של המכינות והמדרשות ללימוד התורה של הנוער. אבל! מוצא אני תלמידים ותלמידות שאמרו לעצמם משהו בסגנון "מה שלא יעשה התיכון/האולפנא/הישיבה התיכונית - תעשה המכינה/הישיבה הגבוהה/המדרשה", וכך נתנו לזמן התיכון לעבור לידם מבלי שייקחו מה שניתן לקחת. הידיעה שהמכינה/המדרשה מחכה לי מאפשרת לחבורה לא מבוססת להעביר את הזמן בתיכון ללא ניצול מקסימלי של חומר הלימוד ושל צוות ההוראה והחינוך. פגשתי תלמידים אחרי שנה וחצי לימוד במכינה מקנאים בחבריהם שבזמן התיכון השקיעו בשיעורי תנ"ך ואמונה ובסיום התיכון התגייסו מייד לצבא, ואילו הם היו צריכים "להשלים" ידע תורני במכינה אשר לעתים לא תמיד התאימה להם, כאשר הם היו זקוקים לשפה אחרת. שגיא, אתה תבעת מה שסיבירו לך, וכיצד לא יענו לך. אבקש להציע לך להמשיך ולהשקיע בבירור הדברים מתוך סקרנות ופתיחות רבה כמו מי שלא היה כאן בכלל! כדאי לך לחפש מקום תורה שתאהב, שלשם רגליך יוליכו אותך; וכל עוד לא תמצא, תמצא אתה אם תרצה. התורה מחכה לך בקרן זוית!

מגוון גדול של בתי מדרש יש, אשר מנסים להיות בעלי צביון ייחודי וצבע ססגוני המאפיין אותם. יתכן מאוד שדברים שלא מצאת בבית מדרש מסוים תמצא בבית מדרש אחר, "דברים שרואים משם לא רואים מכאן".

ה. 'אני' משמעותי

מדברך נראה לי שיש ערבוב בין הצורך והרצון להיות משמעותי ולחיות עם אמירה, לעמוד באתגר בסדר גודל של אתגרים מדורות קודמים לבין התביעה שסיבירו לך "כמו למי שלא היה כאן בכלל".

מניסיוני, נראה לי שמי שכותב דברים כפי שכתבת, חזקה עליו שיהיה אדם משמעותי, אשר כוחותיו וסגולותיו יבואו לידי ביטוי בולט בעתיד.

דווקא משום כך, ראוי להימנע מתסכול מיותר בהתרפקות על עולם "אחר" לפני שנולדת. יתכן שהשוואה לדורות אחרים והתסכול מכך שכביכול אין לכם אתגרים ומה לחדש גררה תסכול מעולם התורה וההלכה. בנוסף אומר לכם, מי קובע מה משמעותי לעם ישראל ומה נחשב כיום אתגר? האתגרים משתנים בכל כמה שנים. צריך לזהות אותם ולממש אותם, וכפי שאמרת, מי שמחפש כמוך גם ימצא!

ואדגים במעט דוגמאות: לאחרונה קמו ישיבות וקהילות במקומות שונים בארץ ולא כולן מחפשות למי להניח תפילין, אלא את החיבור לחיים במציאות הישראלית. מה עם משפחות שחיות חודשים ללא משכורת מהרשויות? האם זו תופעה חולפת? לנו אין מה לומר ולהפגין על כך?! מה עם ההתבוללות בארץ ובעולם? מה עם פעולות שיביאו את "כבוד הדת"? מה עם הקמת בית מדרש של אנשי תורה היודעים, או ידעו בעתיד הקרוב, להסביר "כמו לאדם שלא היה כאן בכלל"?

